

УДК 159.9

Уляна Богданівна Михайлишин,

завідувач кафедри психології

Ужгородського національного університету,

кандидат психологічних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ У ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Розкрито детермінанти розвитку професійного стресу у працівників органів внутрішніх справ. Виділено основні психологічні, соціально-психологічні чинники, що викликають професійний стрес. Визначено роль індивідуально-психологічних властивостей особистості. Ключові слова: професійний стрес, психологічні детермінанти, соціально-психологічні детермінанти, індивідуально-психологічні властивості.

Професійний стрес – це напружений стан працівника, що виникає внаслідок дії емоційно-негативних і екстремальних чинників, пов'язаних з виконуваною професійною діяльністю.

Серед причин розвитку професійного стресу можна виділити безпосередні і головні [1]. Безпосередньою причиною служить подія, прямим наслідком якої є розвиток психічної напруженості і стресу (наприклад, складність чи небезпечність робочого завдання, виникнення проблемної ситуації, пов'язаної із загрозою для здоров'я і життя, дефіцит часу та ін.). Безпосередні причини стресу в більшості випадків пов'язані з екстремальністю змісту і умов трудової діяльності. Головною причиною виникнення стресу є індивідуальні (психологічні, фізіологічні, професійні) особливості суб'єкта праці. Також виділяють групу додаткових факторів життя і діяльності індивіда, що супутні причинам, які сприяють виникненню професійного стресу і посилюють його.

Значну увагу дослідників привертають особливості впливу професійної діяльності на стан здоров'я тих спеціалістів, чия робота тісно пов'язана з інтенсивною і емоційно напруженою взаємодією з людьми.

До категорії осіб, найбільш схильних до професійного стресу, можна віднести працівників органів внутрішніх справ. Специфікою несення

повсякденної служби цієї категорії працівників міліції є необхідність виконання професійних обов'язків в умовах, ускладнених впливом емоційних і фізичних стресових факторів, пов'язаних із загостренням кримінальної обстановки, напруженості соціально-економічної ситуації в країні. Крім того, виконання функціональних обов'язків пов'язане з підвищеною правовою відповідальністю працівників за свої дії.

В. О. Лефтеровим були виділені стрес-фактори підвищеної інтенсивності, що впливають на працівників правоохоронних органів у ході професійної діяльності. До них було віднесено: смерть або тяжка хвороба близьких; загибель або поранення напарника, колеги під час несення служби; надмірне фізичне навантаження; відсутність нормальних умов праці, соціального захисту; несправедливе ставлення керівництва; конфлікти з керівництвом, колегами, друзями або родичами; фінансові проблеми; власна низька кваліфікація тощо [2].

Незважаючи на специфіку кожного виду правоохоронної діяльності, основними психологічними детермінантами, що зумовлюють високу напруженість роботи працівника ОВС, є:

- тривале перебування на службі, що виражається в ненормованому робочому дні;

- значні емоційні навантаження, пов'язані з високою відповідальністю за результати виконуваної діяльності, ступенем ризику для власного життя і відповідальністю за безпеку інших людей;

- часті стресові ситуації, підґрунтям яких є: психосоціальний вплив кримінальної субкультури; ступінь відповідності професійної діяльності працівника його здібностям, пристрастям і упередженням щодо робочого середовища; недостатня «включеність» у роботу і слабка організаційна підтримка, що виявляється в неадекватному для конкретної ситуації стилі керівництва і відсутності умов для професійного зростання; темп роботи, поспіх, трудовий конфлікт, непевність ролі, гіпертрофована підзвітність; варіативність завдання, ясність (плутаність), спірність і складність завдання; відсутність необхідних навичок, здібностей і рівня професійної активності для успішного його виконання.

Виділяють основні соціально-психологічні детермінанти, що викликають професійний стрес у працівників правоохоронних органів:

- зниження або повне припинення соціальних пільг і гарантій для працівників ОВС;

- низька суспільна оцінка значущості конкретної професії в межах правоохоронної діяльності, її привабливості;

- підвищене навантаження; підвищені вимоги щодо результатів діяльності;

- вихід за межі комфортної або допустимої для даного правоохоронця інтенсивності взаємодії з навколишнім середовищем;

- усвідомлення високої відповідальності;

- перешкоди на шляху задоволення потреб та досягнення цілей;
- депривація умов, необхідних для нормальної життєдіяльності або для повноцінної самореалізації, розкриття потенціалу особистості;
- тривога за долю близьких людей;
- фактична відсутність участі працівника ОВС у прийнятті рішень щодо ділового життя колективу;
- несформованість почуття приналежності до колективу;
- невідповідність мотивів діяльності колективу й особистості;
- жорстко задані схеми поведінки;
- неадекватний ситуаціям стиль керівництва;
- відсутність умов для професійного зростання працівника ОВС.

Стресові ситуації, у яких перебувають працівники міліції (ДТП, травмування та поранення, що отримані під час несення служби, застосування табельної вогнепальної зброї на поразку тощо), є значними стресогенними факторами, які призводять до дезадаптації не тільки молодих міліціонерів, але й професійно підготовлених працівників, зі значним досвідом роботи.

Аналіз показує, що дійсно проблемними стають саме наслідки стресових ситуацій. Вони проявляють не відразу, а, як правило, через певний час, коли виникає посттравматичний стресовий стан, ознаками якого є нав'язливі спогади, безсоння, депресія, відсутність інтересу до будь-чого, емоційні спалахи, роздратованість, зниження показників службової діяльності, конфлікти в сімейних та міжособистісних відносинах. Внаслідок пережитого стресу, хронічних емоційних напружень, отриманих під час виконання службових обов'язків, в працівників ОВС можуть виникати такі форми асоціальної поведінки, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, зловживання лікарськими препаратами, ігрова залежність, психосоматичні розлади (захворювання шлунково-кишкової системи, серцеві напади, гіпертонічні захворювання тощо), можливо виникнення саморуйнівної поведінки, яка може спровокувати акт самогубства.

Для розвитку професійного стресу у працівників ОВС мають значення наступні характеристики особистості:

- характерологічні особливості (замкнутість, невпевненість, боязкість), що відрізняють жінок-працівників;
- особливості смислоттєвих установок: екстернальний локус контролю, негативна оцінка прожитої частини життя, відсутність життєвих цілей;
- вікові особливості (з віком працівники в більшій мірі схильні до професійного стресу);
- наявність межових психічних розладів, що створюють передумови для імпульсивної поведінки (невротизація, психопатизація особистості);
- використання неконструктивних допінг-стратегій поведінки (асоціальні і пасивні стратегії).

Практика показала, що тільки своєчасно надана індивідуальна допомога працівникам міліції, може суттєво знизити негативні наслідки кризових та екстремальних стресових ситуацій, підвищити професійну надійність особового складу.

Список літератури:

1. Бодров В. А. Психологический стресс: развитие учения и современное состояние проблемы / Вячеслав Алексеевич Бодров. – М. : Ин-т психологии РАН, 1995. –136 с.
2. Лефтеров В. А. Стресс и предрасположенность работников органов внутренних дел к несчастным случаям в процессе профессиональной деятельности / Василий Александрович Лефтеров // Наука і освіта. – 2000. – № 1–2. – С. 68–69.

Одержано 18.03.2015